

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Bakalářská práce

Autorská kniha

Kroky mechorosta

Patrik Braun

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Katedra výtvarného umění
Studijní program Výtvarná umění
Studijní obor Ilustrace a grafika
Specializace Ilustrace Grafika

Bakalářská práce

Autorská kniha

Kroky mechorosta

Patrik Braun

Vedoucí práce: prof. akad. mal. Mikoláš Axmann
Katedra výtvarného umění
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem umělecké dílo vypracoval samostatně a nejedná se o plagiát.

Praha, duben 2019

.....

podpis autora

Poděkování:

Děkuji prof. akad. mal. Mikoláši Axmannovi za odborné vedení bakalářské práce a kolegům z ateliéru za podnětné připomínky. Také děkuji rodině a přátelům za podporu a trpělivost.

Obsah	
Úvodem	7
1 Tematizace	8
1.1 Motivace k výběru tématu	8
1.2 Předchozí zkušenosti s knihou	8
2 Technický kontext	9
2.1 Výběr média	9
2.2 Obsahový rámec	10
2.2.1 Knižní ilustrace	10
2.2.2 Dějství	11
2.2.2.1 Obrazová linie	11
2.2.2.2 Textová linie	12
3 Implementace	13
3.1 Kresba, preparace a tisk z kamene	13
3.2 Sazební obrazec	14
3.3 Vazba	14
Závěrem	15
Resumé	16
Zdroje	17
Seznam příloh	18–22

Úvodem

Autorská kniha „Kroky mechorosta“ je poznáním vztahu mezi přírodou ve formě mechu a osobních zážitků, které jsou ohnuty do čtyř příběhů. Kniha obsahuje soubor originálních litografií a autorského textu. Cílem zhotovené knihy bylo přesažení kánonu běžného knižního formátu v rámci bibliofilie. V knižním textu probíhá oscilace mezi teorií z oblasti bryologie a povídkami.

1 Tématizace

1.1 Motivace k výběru tématu

Při toulkách horskou přírodou jsem neustále fascinován schopnostmi mechorostu osidlovat nehostinná prostředí, s cílem zakládat vhodné podmínky pro růst jiných rostlin. Tato osobní fascinace mě vedla k napsání čtyř povídek, které jsou analogií k jeho pionýrství a připomenutím jeho existence.

Schopnost vstřebávat a udržovat několikanásobně větší množství vody oproti jeho vlastní váze, nechala vzniknout obsáhlý seznam jeho praktických užití. Mechorosty tvořily nedílnou součást života i běžných měšťanů již před několika tisíci lety. Tato omšelá krása, založená na úplných základech přechodu vodní řasy z vody na souš, stojí dnes bez povšimnutí a bývá utlačována hole pragmatickou a estetickou potřebou člověka vše selektovat. Městská betonová bludiště proto zůstávají dále jen betonem. Představa nechat hlavní slovo mechu, je pilotním smyslem vzniku celé knihy.

1.2 Předchozí zkušenosti s knihou

Autorské knihy *Po cestách*, *Huspenina*, *Procházka parkem* a cyklus ilustrací inspirovaných knihou *Tulák po hvězdách*¹ vytvořené v rámci bakalářského studia, mi sloužily jako stabilní základ připravený pro další prověření svých schopností a práce s knihou, jako nosným médiem. Během tvorby těchto knih jsem se snažil o překonání vlastních hranic, určených předešlými pracemi v tvorbě obrazu, typografie a vazby. Výše zmiňované knihy byly vytvořeny technikou tisku z výšky — linorytu, chemického tisku z fotopolymerových desek, digitálního tisku, anebo leptáním litografického kamene kyselinou dusičnou s asfaltovým krytem a tiskem z výšky.

¹ LONDON, J. *Tulák po hvězdách*. Labyrint, 2005

Právě poslední ze zmiňovaných technik mi dala nejpodnětnější vědění o schopnostech kamene přenášet obraz. Během této práce bylo možné motiv tisknout z výšky, hloubky či chemicky. V každém z případů docházelo k jedinečnému vyobrazení téhož motivu ze stejné matrice. Inspiračně nejplodnější pro mě bylo tisknutí z výšky, které dalo za vzniknout několika kresebným přístupům, které jsem poté aplikoval i mimo tuto techniku. Nevýhodou zmiňované techniky byla přílišná náročnost při zbrušování povrchu matrice po vytisknutí motivu, neuspokojivé schopnosti soutisku a především absence kresby médiem příbuzným grafitové ce.

2 Technický kontext

2.1 Výběr média

Grafitová tužka mi byla vždy nejsympatičtější ze širokého spektra výtvarných prostředků a její jedinečný jazyk se mi stal ideálním přenositelem výsledků mého vnitřního a vnějšího bádání. Sečtením vědění nabytého v ateliéru prof. akad. mal. Mikoláše Axmanna a výsledků mých poznání v prostředí grafického projevu, bylo zvolení litografie, jako nejvhodnější grafické techniky, jasným východiskem. Jazyk této techniky umožňuje nesčetné způsoby kresebného a grafického vyjádření. Právě nespočet těchto možností mi byl zpočátku mé práce obtížnou překážkou.

Nalezení východiska z řemeslného a plošného bádání po schopnostech vápencového kamene otiskovat, mě zavedla do stádia, kde kresba ztratila svůj půvab a výsledná grafika působila jako výsledek technického zdokonalování. Toto zjištění mě opět ujistilo o nutnosti navrátit se primárně ke grafitu a vybočení z plošného uvažování.

Další pokusy vedly k omezení se na práci s litografickou křídou a černou barvou. V zimním semestru jsem se věnoval práci v kamenotiskařské dílně, kterou sdílím se dvěma dalšími kolegy. Zde jsem díky dobré materiálové

dostupnosti a času mohl naplno prostoupit do techniky a zvolit nejpřesvědčivější výraz pro následné zhotovení ilustrací do knihy. Poprvé jsem zde začal pracovat s náměty obsaženými v knize. První kroky vedly k expresivnímu, až grafickému vyjádření symbolů narození (grafický list s názvem: Jesle), života (Pionýr) a války (Fronta), jako cyklu navracejícího se k úplným základům. Grafiky byly kontrastní a dávaly prostor pro vlastní imaginaci. Vhodnější skrze svoje vyjádření byly spíše pro prezentování v prostoru, než-li knize.

Výsledný kresebný projev jsem našel v kombinaci předmětného symbolizování, expresivní linii a geometrizujícím řádu za pomoci litografické křídla, tužky a tuše.

2.2 Obsahový rámec

Kombinací ilustrace a textu dochází k personifikaci mechu, který se nevyřčeně setkává s hrdinou a doprovází ho po cestách při osobních bojích na poli běžného života. Hledání po životě ho dovede z města do lesa, kde nalezne duševní klid. Čtenář po přečtení všech kapitol dosáhne počátečního bodu a setká se s uvědoměním, že z jeho problému není východiska.

Zlom je řešený plynulými přechody tak, aby rytmus knihy zachoval maximální prostor pro čtení ilustrace i textu.

2.2.1 Knižní ilustrace

Sdělením, které vyplývá z kombinace ilustrací nesoucích v prvním plánu jeho fyzickou mnohotvárnost a v druhém jeho schopnosti, se snažím o popsání jeho elementárnosti a všudypřítomnosti napříč všemi věky. Mechorosty, které se jeví v první řadě především v ploše a struktuře, v sobě při delším pozorování skrývají zcela jiná tajemství.

Nejpodstatnějším zjištěním pro pochopení mechorostů bylo jejich budování vrstev². Některé z druhů mechorostů jsou schopny prostupovat jednotlivými vrstvami, například spadaneho listí a udržet si tím svojí pozici. Toto zjištění mě vedlo k symbolizování mechu, jako něčeho ostrého, schopného prostupovat

² VÁŇA, J. *Obecná bryologie*. Karolinum, 2006; s. 128

veškerými překážkami a na druhé straně čelit nástrahám. Takto pojaté ilustrace působí v první části knihy nejprve dosti tvrdě a divákovi se zcela neotevírají. Naopak v druhé části kresba působí měkčeji a více melancholicky. Situačně se jednotlivé kompozice odehrávají z největší části v exteriéru a postupně se dostávají do uzavřeného interiéru. Obdoba těchto pravidel se objevuje i ve světelném režimu. Zpočátku knihy se setkáváme pouze s jedním světelným zdrojem. V další části je možné zaznamenat více zdrojů a v závěru přechází opět do jednoho slabého zdroje. Jako nejpodstatnější stavební kámen a grafický prvek, který provází diváka od počátku celé knihy, je symbol sporofytu. Ten je rozmnožovacím orgánem mechu a slouží jako kapsle uchovávající zrna pro další vysemenění. Sporofyt je tobolka vystupující na štětu mechu. Má elipsovitý tvar s ostrými hranami na obou koncích. Tento prvek chápou u mechu jako nejpodstatnější, symbolizující život a další cestu. Proto se v menší nebo větší míře objevuje v celé knize. Množství symbolů v ilustraci je ovlivněno mírou jeho přítomnosti. Tento jev je přímým odrazem jednání člověka.

2.2.2 Dějství

Děj je rozdělen do dvou hlavních proudů. První z nich je obrazový: „zrození mechorosta“, „využívání“, „válka“ a „odchod do hor“. Druhý, textový, je reflexí společenského odcizení situovaného do města a následně útěku z něj. Tato dualita reprezentuje jasné oddělení živočišného od rostlinného prostředí, aby bylo o to více patrnější v rámci děje následné střetnutí těchto dvou zdánlivě odlišných světů.

2.2.2.1 Obrazová linie

Vyplývá z historického hlediska počínajícího již v období prvohor, kdy se první druhy mechu odštěpily od zelených řas³. Posléze sehrály hlavní úlohu ve vytvoření prostředí pro život na souši.

Takovéto trpělivé zadržování vody, antiseptické schopnosti a nízká

³ VÁŇA, J. *Obecná bryologie*. Karolinum, 2006

⁴ BELLMANN, H. *Atlas rostlin, Přes 900 rostlin, mechorostů a hub*. Knižní klub, 2016

hodnota pH mají také schopnost konzervovat.

Díky tomu máme dnes nalezená vzácná mumifikovaná těla se zachovalou tkání z oblasti rašelinišť, stará přes 2200 let. Jeden z mnoha nálezů je Tollundský muž, jehož naleziště bylo v Dánsku. Tímto způsobem byla pohřbívána těla lidí popravených v důsledku jejich přečinů. Tato skutečnost je ztvárněna v první kapitole.

Druhá kapitola se věnuje pozici mechu v přírodě. Jen malé množství různých živočichů má ve svém jídelníčku mech. Výjimkou jsou Lumíci, kterým slouží jako výstelka v jejich žaludku. V přírodě je především využíván pro jeho dobré izolační schopnosti při výstavbě hnízd a pelechů různých živočichů. Také mikroorganismy jako Želvušky a Vířníci našly útočiště právě v mechorostech.⁵

Třetí kapitola shrnuje pozici mechu během světových válek. Mech byl využíván pro své absorpční schopnosti jako bandáže pro zraněné vojáky. V té době byla spotřeba klasických látkových bandáží plněných vatou tak vysoká, že nestačily pro potřeby zraněných. Mech se proto dával do plátěných bandáží na místo vaty.

Čtvrtá a poslední kapitola ztvárňuje fakt, že mechy citlivé mechy na znečištěné ovzduší jsou na ústupu a vyskytují se již pouze ve vyšších nadmořských výškách. Z toho důvodu ilustruji odchod mechorosta vtěleného do zjednodušeného tvaru stélky a sporofytu. V samém závěru se mech objevuje ve stinném zákoutí připomínající jeskyni. Světelný zdroj je zde omezený na minimum a ve vztahu k příběhu dochází k útlumu.

2.2.2.2 Textová linie

Je líčena sebeironicky a větví se v teoretickou část s odbornými citacemi z oblasti bryologie a osobními zážitky situovanými v městském prostředí.

První kapitola popisuje lucidní snění (probuzení se ve snu) a spánkovou paralýzu (fyzické probuzení s paralýzou a halucinacemi). Příběh je dějově neucelený a až ke konci povídky se čtenář dozvídá o kontextu. Opakovaně v

příběhu dochází k marné snaze o probuzení postavy.

Druhá kapitola je satiricky líčená povídka jednoho celého dne. Začíná probuzením se a opětovným zakopáváním o stejné, bolestivé problémy, vedoucími až k drastickému vyvrcholení.

Třetí kapitola, také z městského prostředí, hovoří o nelidském chování při běžné interakci s lidmi. Dochází k dalším obtížím, které ještě více posilují ducha. Vlivem toho se přímo propojuje obrazová a textová linie.

Čtvrtá kapitola zobrazuje neuvážlivé jednání vzniklé bezradností hlavní postavy čelit problémům. Další kroky vedou do lesa, kde nachází duševní mír.

3 Implementace

Tisk probíhal v kamenotiskárně v Žitné ulici v Praze. Tento jedinečný prostor mi zajistil naprostý klid a soustředění pro práci. Prostor je vybaven několika desítkami litografických kamenů a litografickým strojem pro přímý tisk z kamene — Krause.

3.1 Kresba, preparace a tisk z kamene

Kresba byla prováděna na zbroušený kámen se zrnitostí 220. Okraje kamene byly před samotnou kresbou zamaskovány 30% koncentrátem arabské gumy. Kresba byla dále prováděna litografickou křídou, tužkou Copal Tropical 5' a neředěnou litografickou tuší.

Pro přesné zpasování byly před tiskem označeny kartony a kámen pasovacími značkami, které musely být během každého zbrusování obnovovány.

K samotnému tisku byla použita plná černá offsetová barva bez příměsí transparentní barvy.

3.2 Sazební obrazec

Sazební obrazec a jednotlivé listy s textem jsem oproti ilustracím zúžil do podlouhlejšího formátu za účelem stálé komunikace obrazu s divákem. I jednotlivé kompozice jsou častokrát řešeny tak, aby jejich pointa vynikla až po otočení listu. Určení těchto zásad mi nechalo dostatek prostoru pro volnější přistupování k experimentu.

3.3 Vazba

Vazbu jsem zvolil V8 — šitou s tvrdými deskami. Plní funkci estetickou i praktickou. Z důvodu potisku plátna na knižní desky jsem dále uvažoval nad vazbou V7 — kombinace potištěného papíru na deskách a plátěného hřbetu, ale celoplátěná kniha je odolnější vůči znečištění a lépe i odolává případnému mechanickému poškození.

Největší potíže přišly při zavěšování a následném lisování knih. Důsledkem navýšení textového bloku od hřbetu do poloviny knihy docházelo k nerovnoměrnému rozložení tlaku na předsádky při zavěšení. Knihu bylo nutné ihned po natření předsádek lepidlem otevřít a jemně dolisovat nepřilepená místa knihařskou kostkou.

Závěrem

Snaha o vytvoření takto komplexní práce s textem a ilustrací v knize si vyžaduje mnohem trpělivější přístup, než pro mě bylo zprvu patrné. Překvapily mě schopnosti křídly a kamene jako médií, které pospolu dokážou fungovat bez jakýchkoliv omezení. Systematické navracení a ujasnění si jejich schopností mě provázelo po celý čas tvorby a výsledně pro mě tato spolupráce byla velice osvobozující a přínosná.

Resumé

The autor's book „Trails bryophytes“ is an understanding the relationship between mother nature in an form of moss and my personal experiences, that inspires the stories. The book contains a set of original lithographic and authorial text.

The aim of this book is to transcend cannon of ordinary book format within bibliophile. There is an oscillation between bryology theory and short stories.

Seznam použitých zdrojů

- 1 KREJČA, A., Výtvarné techniky, Grafika. Aventinum, 2010, ISBN 978-80-7442-003-0
- 2 PECINA, M., Knihy a typografie. Host, 2017, ISBN 978-80-7577-040-0
- 3 DeLong, L., Křivky. Dokořán, 2014, ISBN 978-80-7363-640-1
- 4 VÁŇA, J. Obecná bryologie. Karolinum, 2006, ISBN 80-246-1039-0
- 5 BELLMANN, H. Atlas rostlin — Přes 900 rostlin, mechorostů a hub. Knižní klub, 2016, ISBN 978-80-242-5162-2

Seznam příloh

Příloha 1

Příprava kamene k zbroušení I

Příloha 2

Příprava kamene k zbroušení II

Příloha 3

Zbroušený kámen připravený pro kresbu

Příloha 4

Pohled do ateliéru na kameny připravené ke kresbě

Příloha 5

Proces kresby na kámen

Příloha 6

Tisk matrice na stroji Krause

Příloha 7

Výsledné tisky

Příloha 8

Jednotlivé složky a příprava na šití knihy

Příloha 9

Desky již zavěšené knihy

Příloha 10

Ukázka dvoulistu z hotové knihy

Příloha 1

Příloha 2

Příloha 3

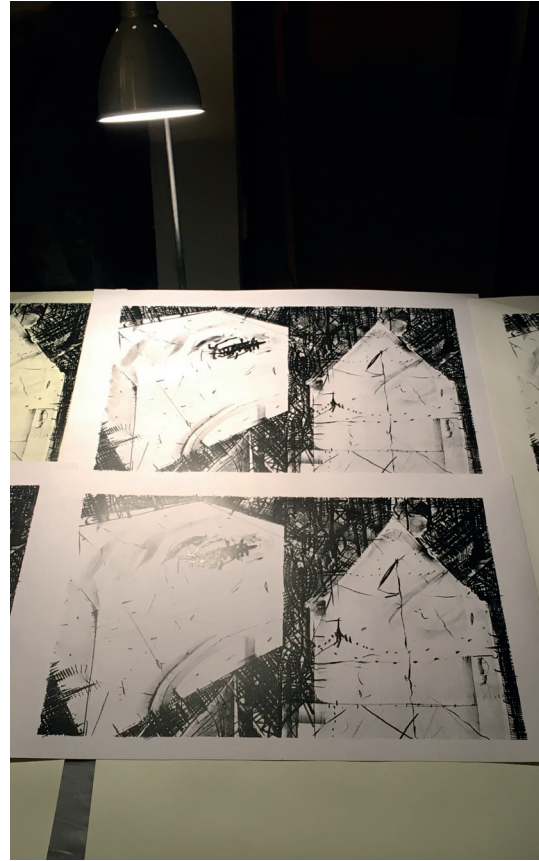
Příloha 4

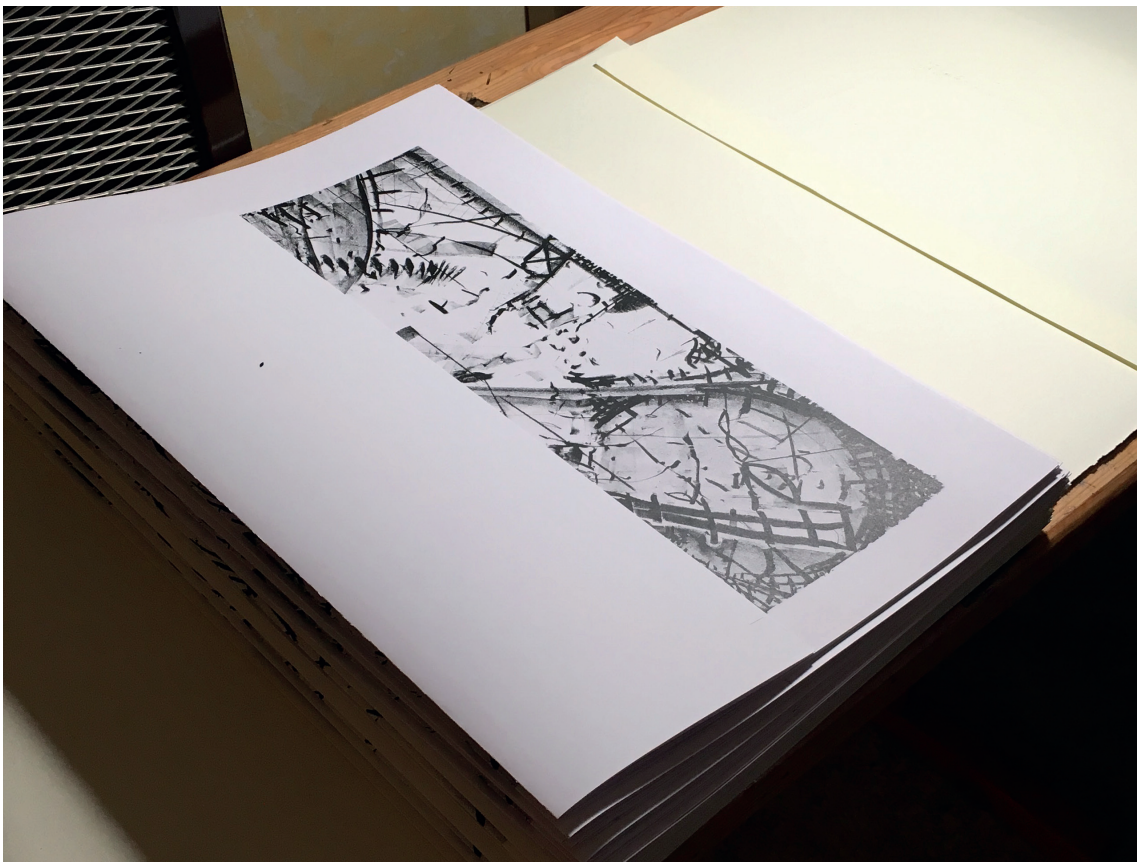
Příloha 5

Příloha 6

Příloha 7

Příloha 8

Příloha 9

Příloha 10